

УДК 339.727.22(24)

Н. С. Сириченко

Донецький національний університет, м. Вінниця

ВИКОРИСТАННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Досліджено сучасний стан залучення прямих іноземних інвестицій в країни з різним рівнем економічного розвитку, розроблено механізм використання прямих іноземних інвестицій в умовах глобальних трансформацій.

Ключові слова: міжнародні транснаціональні корпорації, прямі іноземні інвестиції, глобальні трансформації.

Исследовано современное состояние привлечения прямых иностранных инвестиций в страны с разным уровнем экономического развития, разработан механизм использования прямых иностранных инвестиций в условиях глобальных трансформаций.

Ключевые слова: международные транснациональные корпорации, прямые иностранные инвестиции, глобальные трансформации.

The article scrutinizes the current status of attracting direct foreign investments into countries with diverse level of economic development, developing a mechanism for management of resources from direct foreign investments in the conditions of global transformations.

Keywords: international transnational corporations, direct foreign investments, global transformations.

Серед широкого кола питань, що розглядає світова економічна наука, залучення прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) як стратегії використання можливостей на зарубіжних ринках та їхній вплив на формування загального простору на сьогодні є найбільш актуальним. Необхідність подальшого дослідження й аналізу сучасних аспектів залучення ПІІ у країни з різним рівнем економічного розвитку обумовлено тенденцією інтернаціоналізації і глобалізації світогосподарських процесів, а також появою нових об'єктів інвестування – країн із перехідними економіками.

Проблематика процесів залучення ПІІ на макро- та мікрорівні та їх розвиток розглядалася в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників: К. Р. Макконнелла, С. Л. Брю, С. Є. Борисової, Ч. Гіла, І. Вю Хаджинова, А. Я. Новака, Ю. В. Шишкова [1–3; 6; 7; 9] та ін. Проте в умовах глобальних трансформацій потрібні дослідження способів комплексного використання можливостей на зарубіжних ринках.

Мета роботи – розробити механізм використання ПІІ в умовах глобальних трансформацій.

Багато країн з обмеженою ресурсною базою і внутрішніми ринками не здатні ефективно виробляти різноманітні товари, які вони хотіли б споживати. Для таких країн експорт – продаж своїх продуктів за кордон – служить способом отримання необхідних їм імпортованих товарів [1, с. 108].

Спираючись на дослідження учених, можна констатувати, що сучасна глобалізація світової економіки виявляється в такому процесі як поглиблення інтернаціоналізації капіталу, що полягає у зростанні міжнародного руху капіталу між країнами, перш за все, у вигляді прямих інвестицій [2, с. 20].

Міжнародні інвестиції реалізують учасники, які належать до різних держав. Із країни базування (місце інвестиційного суб'єкта – країна громадянства для фі-

зичної особи чи країна реєстрації для юридичної особи) здійснюють експорт капіталу до країни, що приймає. Країни базування іноді називають країнами-донорами, або країнами-джерелами, а країни, що приймають, – реципієнтами інвестицій [3, с. 290].

Висока вартість залучення у трансформаційних економіках обумовлює активне використання джерел зовнішнього фінансування, де вартість капіталу є значно меншою, ніж на національних ринках [2, с. 59].

Існує багато шляхів залучення іноземного капіталу для інвестування економіки країни. Найважливіші з них:

- прями інвестиції через створення нових підприємств або у формі придбання (поглинання) місцевої компанії (чи злиття з нею) [3, с. 268];
- портфельні інвестиції через продаж іноземним інвесторам цінних паперів;
- кредити, позики та гранти міжнародних фінансових інституцій, країн, державних установ, міжнародних фондів, експортних агентств, банків;
- товарні деривативи (нафта, зерно та інші), золото, валютні спекуляції, хедж-фонди [2, с. 60].

На сучасному етапі світовий економічний розвиток характеризується глобалізацією ринків капіталу, водночас із процесом зростання диспропорцій в обсягах накопичених інвестиційних ресурсів. Масштаби та темпи залучення інвестицій, а також їхня ефективність для економіки країни, що приймає, залежать від проведення оптимальної інвестиційної політики [4].

Незважаючи на те, що ПП забезпечують прискорене зростання економічної активності країни, що приймає, шляхом трансферу технологій, глобалізації національного ринку у світовий економічний простір та гарантують залучення передових світових практик в управлінні, залишається відкритим питання проведення ефективної політики щодо залучення ПП [4].

ПП зіграли величезну роль у світовій економіці вже на ранніх етапах її становлення. На сьогодні немає жодної високорозвиненої країни, країни, що розвивається, або постсоціалістичної країни, у яких не був би присутнім іноземний капітал у вигляді ПП [5].

В умовах глобальних трансформацій спостерігається зростання ПП, що випереджають динаміку світової торгівлі [6, с. 12]. Інвестування сприяє прискоренню темпів зростання економіки країни, експорту, диверсифікації структури економіки, її технологічному оновленню, впровадженню новітніх методів менеджменту, маркетингу та покращенню рівня життя її жителів.

Для більшості країн, що розвиваються, ПП є значним джерелом фінансових ресурсів, оскільки вони не є лише досить стабільним джерелом капіталу, а й можуть забезпечити появу в країні сучасних технологій, організаційних навичок і розподільних мереж. Якщо виходити з припущення про те, що в умовах дефіциту ресурсів віддача є максимальною, то бідніші країни з невеликим капіталом, щедрими природними ресурсами і високою чисельністю некваліфікованої робочої сили повинні залучати до себе ТНК, перетворюючи ПП на потенційно потужний чинник конвергенції доходів [5].

Завданням держави в перехідний період є створення та підтримування сприятливого інвестиційного клімату в країні, формування позитивного економічного іміджу країни. Для виконання цієї функції необхідно забезпечити політичну стабільність, визначеність та передбачуваність країни, економічної та фізичної безпеки інвестора, сприяння в початковому пільговому оподаткуванні, мінімізації адміністративних перешкод [7, с. 140].

Економічне поле країни, яке характеризується незрозумілістю політики влади, непередбачуваністю, високою ризикованістю, не може викликати великого інтересу в інвесторів та забезпечити їх готовність вкладати великі кошти в стратегічний розвиток. Це стосується як зарубіжних, так і українських інвесторів [7, с. 232].

За даними Forbes, у 2014 році серед десяти найбільших транснаціональних корпорацій, саме Китай займає перші три позиції рейтингу, випереджаючи США. Сім з десяти ТНК є банківськими установами або компаніями, що надають фінансові та страхові послуги, останні три корпорації – це нафтова компанія Exxon Mobil, нафтогазова компанія PetroChina та компанія General Electric, що виробляє різноманітну техніку (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг найбільших міжнародних транснаціональних корпорацій у світі на 2014 рік

Ранг	Компанія	Країна	Продажі (млрд дол. США)	Прибуток (млрд дол. США)	Активи (млрд дол. США)	Ринкова вартість (млрд дол. США)	Працівники (тис. осіб)
1	Industrial and Commercial Bank	Китай	148,7	42,7	3 124,9	215,6	441,9
2	China Construction Bank	Китай	121,3	34,2	2 449,5	174,4	349,0
3	Agricultural Bank of China	Китай	136,4	27,0	2 405,4	141,1	479,0
4	JPMorgan Chase	США	105,7	17,3	2 435,3	229,7	251,2
5	Berkshire Hathaway	США	178,8	19,5	493,4	309,1	302,0
6	Exxon Mobil	США	394,0	32,6	346,8	422,3	75,0
7	General Electric	США	143,3	14,8	656,6	259,6	307,0
8	Wells Fargo	США	88,7	21,9	1 543,0	261,4	264,9
9	Bank of China	Китай	105,1	25,5	2 291,8	124,2	305,7
10	PetroChina	Китай	328,5	21,1	386,9	202,0	544,1

Джерело: [8].

Міжнародні потоки ПІІ більше використовуються в країнах, що приймають. Вони менш чутливі до кризових шоків ніж міжнародні кредити або вкладення в іноземні цінні папери [9, с. 39].

Останнім часом намітилися зрушення в географічній структурі ПІІ. У минулому індустріальні та постіндустріальні держави інвестували свої капітали переважно в економіку один одного, не виявляючи зацікавленості в інших регіонах світу. З 2012 року ситуація змінилася, що обумовлено зменшенням припливу ПІІ в розвинені країни й збільшенням припливу ПІІ в країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою (табл. 2).

Частка припливу ПІІ в сукупних світових потоках залишається на безпрецедентно низькому рівні – 39 %. Таким чином у 2013 році, країни, що розвиваються, як і раніше випереджають розвинені країни за обсягами ввезення ПІІ за розриву в більш ніж 200 млрд дол. США другий рік поспіль. У десятці країн з найбільшим припливом ПІІ є лише чотири розвинені країни (рис. 1).

На десяте місце вийшла Мексика, а в Китаї був відмічений рекордно високий приплив капіталу, і ця країна зайняла у 2013 році друге місце серед найбільших одержувачів ПІІ у світі.

Таблиця 2

Сумарний обсяг прямих іноземних інвестицій в розподілі за регіонами 2011–2013 рр.,
млрд дол. США та відсотки

Регіон	ПРИПЛИВ ПІ			ВІДТІК ПІ		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Весь світ	1 700	1 330	1 452	1 712	1 347	1 411
Розвинуті країни	880 (51,8%)	517 (38,8%)	566 (39,0%)	1 216 (71,0%)	853 (63,3%)	857 (60,8%)
Країни, що розвиваються	725 (42,6%)	729 (54,8%)	778 (53,6%)	423 (24,7%)	440 (32,7%)	454 (32,2%)
Країни з перехідною економікою	95 (5,6%)	84 (6,3%)	108 (7,4%)	73 (4,3%)	54 (4,0%)	99 (7,0%)

Джерело: [10].

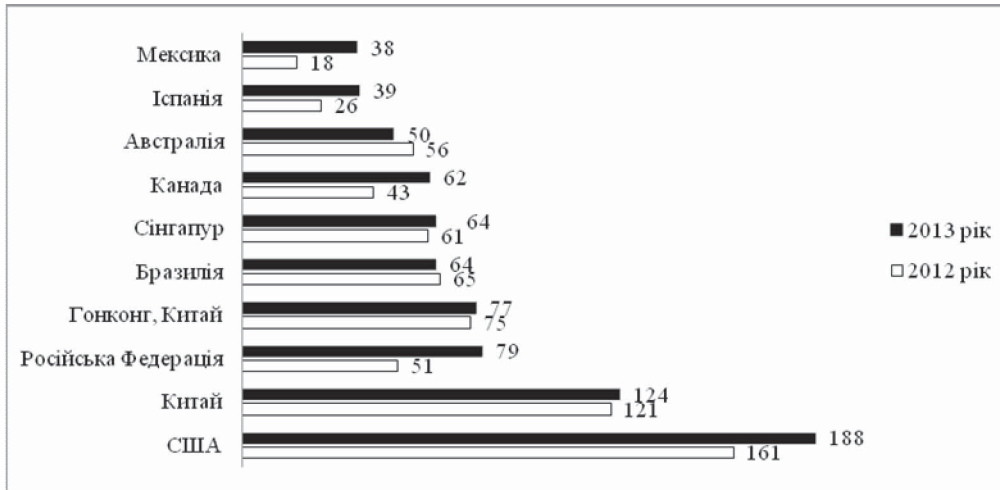

Рис. 1. Десять країн із найбільшим припливом ПІ, 2012 та 2013 роки, млрд дол. США (джерело: [10])

Щодо відтоку ПІ перше місце займають розвинуті країни з щорічним зменшенням їх долі в загальному обсязі (рис. 2).

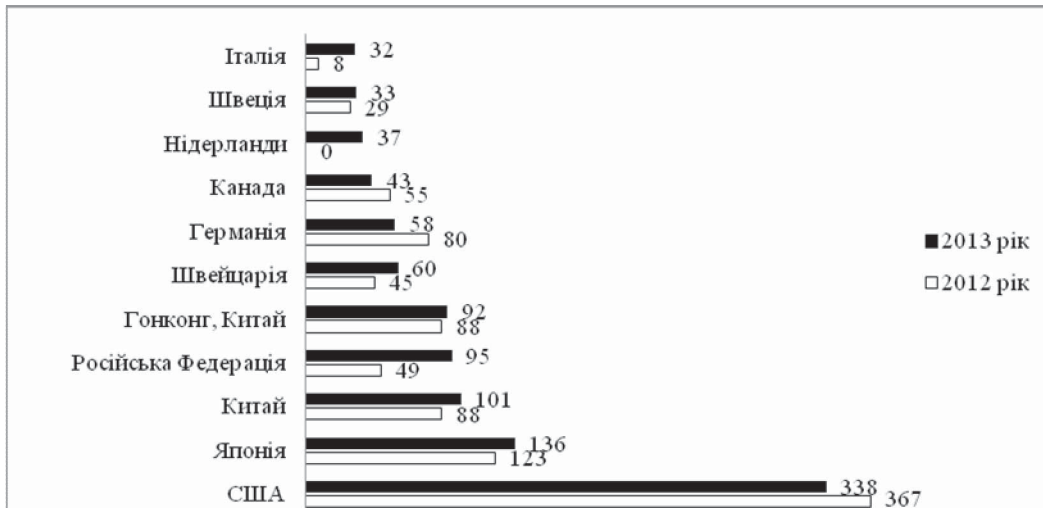

Рис. 2. Десять країн з найбільшим відтоком ПІ, 2012 та 2013 роки, млрд дол. США (джерело: [10])

Протягом останніх 30 років США завжди займали позицію лідера щодо залучення ПІІ, однак у 2014 році китайська економіка вперше продемонструвала більший обсяг інвестицій, ніж американська [11].

Для Китаю зовнішня торгівля стала активним локомотивом зростання економіки. Для цього з другої половини 1990-х років уряд Китаю встановив найнижчі у світі імпортні митні квоти, які в середньому склали близько 3 %, що не відповідає міжнародним стандартам того часу, проте відкрило двері для припливу іноземних інвестицій. У експорті капіталу в КНР активну участь брали США, Японія, Німеччина, внески яких ґрунтувалися на надійності та їхній високій віддачі за рахунок дешевої робочої сили. Через іноземні інвестиції Китай перетворився на всесвітню фабрику, що задовольняє потреби в продукції широкого споживання майже всього світу [12].

За даними ООН, у 2014 році Пекін отримав 10 % усіх світових інвестицій, близько 128 млрд дол. США, за ним іде Гонконг – 111 млрд дол. США. Америка займає лише третє місце з 86 млрд дол. США, наступна позиція належить Сінгапуру – 81 млрд дол. США, а п'яте місце – Бразилії з 62 млрд дол. США [11].

У розвинутих країнах скорочення ПІІ виявилось значним – 14 %, навіть у США потік інвестицій склав лише третину від аналогічного показника за 2013 рік. Уперше за всю історію сукупний приплив ПІІ виявився вищим у країн, що розвиваються, ніж у розвинутих, склавши 700 млрд дол. і продемонструвавши чотиривідсоткове зростання порівняно з 2013 роком. До кінця 2014 року саме до цієї групи країн було направлено 56 % усіх світових інвестицій [11].

Країни азіатського континенту, що розвиваються, отримали майже 500 млрд дол. США, що еквівалентно сукупному обсягу капіталів, які залучили найбільш розвинені економіки світу. Потік інвестицій в азіатський регіон вдвічі перевищує аналогічний показник для Європи [11].

Фундаментальною тенденцією глобальних трансформацій залишається ієрархія країн за рівнем економічного розвитку в контексті розвинутих країн, країн, що розвиваються, країн із перехідною економікою (рис. 3). Основними стратегіями використання можливостей на зарубіжних ринках виступає ліцензування, прямі іноземні інвестиції та експорт.

Ліцензування – це надання зарубіжній організації (ліцензіату) на певних умовах права виробляти і продавати товар фірми в обмін на отримання ліцензійного платежу (роялті) за кожен проданий одиницю товару. Відповідно до теорії інтерналізації ліцензування як стратегія використання можливостей зарубіжного ринку має три основні недоліки. По-перше, ліцензування може привести до передачі фірмою цінних ноу-хау потенційному зарубіжному конкурентові. По-друге, ліцензування не дає фірмі права контролювати в зарубіжній країні виробництво, маркетинг і стратегію – права, яке може виявитися необхідним для максимізації її прибутковості. По-третє, конкурентні переваги фірми (управлінські, маркетингові, виробничі здібності) не піддаються ліцензуванню [3, с. 274].

Експорт – це вивезення за кордон товарів, проданих іноземним покупцям, призначених для продажу на іноземних ринках або для переробки в іншій країні. Можливості експорту обмежуються витратами на транспортування і торговельними бар'єрами.

Механізм використання ПІІ в умовах глобальних трансформацій може надати їм перевагу перед експортом і ліцензуванням у тому випадку, якщо транспортні витрати і торговельні бар'єри роблять експортну діяльність не вигідною, коли необхідно зберегти контроль над технологічним ноу-хау.

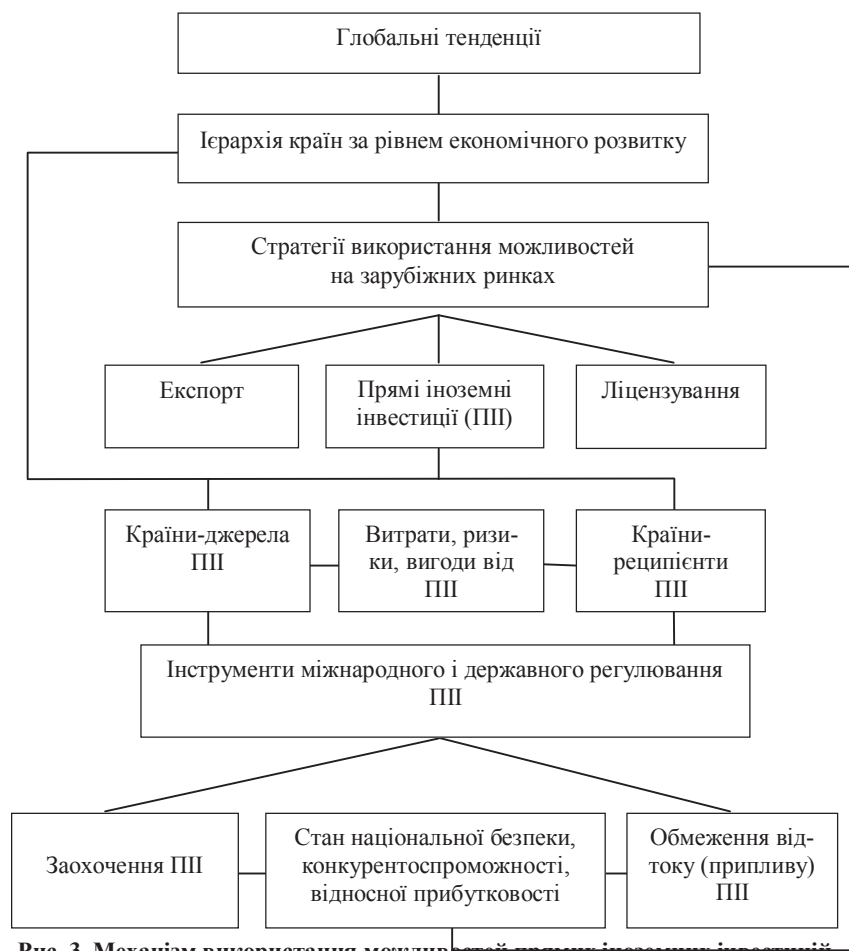

Рис. 3. Механізм використання можливостей прямих іноземних інвестицій в умовах глобальних трансформацій

Країни-джерела і країни-реципієнти прямих іноземних інвестицій здійснюють свою політику інвестування з урахуванням можливих витрат, ризиків і вигод.

Заохочення або обмеження відтоку (припливу) прямих іноземних інвестицій здійснюють, урахувавши стан національної безпеки, конкурентоспроможності, відносної прибутковості на державному рівні – урядами, на міжнародному – відповідними інститутами, використовуючи необхідні інструменти.

Інвестування в країну, де створені сприятливі умови, прийнятніше, ніж у країну, що утрудняє здійснення прямих зарубіжних інвестицій. Якщо ефективнішим засобом міжнародної експансії є експорт або ліцензування, то перевага за інших рівних умов буде надана їм.

Висновки. Залучення та ефективне використання прямих іноземних інвестицій в умовах глобальних трансформацій має великий вплив на розвиток країн, забезпечує доступ до сучасних технологій та менеджменту, прискорює вихід на світові фінансові та товарні ринки.

Запропонований механізм використання прямих іноземних інвестицій в умовах глобальних трансформацій дозволяє залежно від збігу обставин, створених міжнародними інститутами, урядами країн-реципієнтів і країн-джерел прямих іноземних інвестицій, віддавати перевагу альтернативним стратегіям викорис-

тання можливостей на зарубіжних ринках: експорту, прямим іноземним інвестиціям, ліцензуванню, які ґрунтуються на теоріях інтерналізації.

Перспективи прямого іноземного інвестування визначатимуться економічною, політичною і соціальною стабільністю в країнах-реципієнтах, наявністю тут сприятливих економічних умов (досить великих ринків збуту, наявністю сировинних ресурсів, недорогої робочої сили, транспортної та іншої інфраструктури) і сприятливого правового режиму [9, с. 39].

Бібліографічні посилання

1. **Макконнелл К. Р.** Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; пер. с 14-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2003. – XXXVI, 972 с.
2. **Борисова С. Є.** Розвиток світового фінансового ринку в умовах глобалізації : монографія / С. Є. Борисова. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 310 с.
3. **Хилл Ч.** Международный бизнес / Ч. Хилл. – 8-е изд. – СПб. : Питер, 2013. – 688 с.
4. **Маргіта Н.** Мотиваційні передумови формування регіональної інвестиційної політики / Н. Маргіта // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Т.2 – С. 73–78.
5. **Беляев Д. В.** Тенденции развития прямых иностранных инвестиций в условиях глобализации / Д. В. Беляев // Молодой ученый. – 2013. – №5. – С. 253–263.
6. **Хаджинов І. В.** Міжнародна конкурентоспроможність регіональних господарських комплексів в умовах глобалізації: монографія / І. В. Хаджинов. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 249 с.
7. **Новак А. Я.** Як підняти українську економіку : монографія. – К. : ТОВ «Інпрес», 2015. – 432 с.
8. **Chen Liyan** The World's Largest Companies: China Takes Over The Top Three Spots [Електронний ресурс] / Liyan Chen. – Режим доступу: <http://www.forbes.com/sites/liyanchen/2014/05/07/the-worlds-largest-companies-china-takes-over-the-top-three-spots>
9. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / Дынкин А. А., Королев И. С., Хесин Е. С. и др. ; под. ред. акад. А. А. Дынкина. – М. : Магистр, 2008. – 429 с.
10. World Investment Report 2014: Investing in the SDGs: An action plan – United nations conference on trade and development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf
11. **Шаде Жамил (Jamil Chade)** Китай опередил США по притоку иностранных инвестиций [Електронний ресурс] / Жамил Шаде (Jamil Chade). – Режим доступу: <http://cont.ws/post/73863>
12. **Фисун А.** Экономический прорыв Китая: достижения, перспективы и проблемы / А. Фисун // Экономика Украины. – 2011. – № 5. – С. 84–92.

Надійшла до редколегії 28.05.2015